

YU ISSN 0353-9008

ИНСТИТУТ ЗА СРПСКУ КУЛТУРУ

ГЛАСНИК

БАШТИНА

СВЕСКА 49

ПРИШТИНА – ЛЕПОСАВИЊ
2019

САДРЖАЈ

КЊИЖЕВНОСТ

- Велибор С. Лазаревић, *Интелектуални и књижевни анијажман
Добрице Ћосића у завичају* 15
- Раиса Ј. Цветковић, Биљана С. Солеша, *Моћ колективна
и идентитет женских ликова у прози Лазе К. Лазаревића* 29
- Сања П. Перих, *Усуд леје туђинке у дањској универзуму:
лик Саре у роману Пејра Сарића* 41
- Јелена М. Вујановић, *Елементи йолитичких идеологија
у йјесмама Алексе Шанића* 61

ЈЕЗИК

- Јелена Војиновић Костић, *Макросруктура скуйиинских
дебата и неке од њених језичких обележја на
синтамајско-лексичком нивоу* 75
- Александра М. Антић, *Срјословенске и срјоске народне
фонетске особине барањској йрејиса Душановој Законика* 91
- Душан Р. Стефановић, *Мотиваност личних имена
у Доњем Љубешу код Алексинца* 109
- Марија Д. Вуковић, Јелена Д. Рајовић, *Утицај машинској
йревођења на квалифет йревода сручних йексвова
са енлеској језика на срјоски* 117
- Данијела Г. Кулић, Катарина Н. Савковић,
*Уйојреба Јујјуба у насави енлеској језика
на средњошколском нивоу* 129

ПОЛИТИКОЛОГИЈА, СОЦИОЛОГИЈА, ПРАВО И ЕКОНОМИЈА

- Петар Д. Танчић, Драган Љ. Танчић, *Примена анкејној уишњика у мејодолојји друшћивених и јолишћких наука на јримеру Косова и Мејхохије*147
- Срђан Ж. Словић, *Бодријаров концептјј симулације у ери масовне кулјуре*167
- Никша Д. Булатовић, Дејана Д. Ђођић, *Привредни јресћуи од јријаве до јресуде у Рејудблици Србији*177
- Живана Р. Крејић, Снежана Р. Милићевић, *Пољојривредно-истјоријска изложба у Панчеву 1905. јодине као јресћеча савремених јуришћичких дојађаја*191
- Оливера В. Милутиновић, Боривоје В. Балтазаревић, *Уишћај шехнолошких иновација на јржшшће рада и креирање јојрече за новим сћручним јрофилима*203
- Божидар С. Филиповић, *Инијерјрешћације односа међу нацијама – између економске сарадње и конфликтја*211
- Гордана В. Ђуретић, Невена Д. Красуља, *Мојћносћи јримене досћишћућа у ујрављању јроменама из развијених земаља на Србију*229
- Јелена И. Давидовић Ракић, Миљана С. Павићевић, *Домени инијерјерсоналној циркумјлекс модела као јредикћори особина личносћи младих на Косову и Мејхохији*245

ИСТОРИЈА

- Далибор З. Велојић, *Ушћрђивање јранице са Албанијом на шершћорији Косовске дивизијске обласћи*263
- Јован Д. Симијановић, Дарко Д. Гучанин, *Сарадња Краљева и Тшћове Мишћровице (1987–1990)*273
- Игор Ђ. Вукадиновић, *Усћанак Шабана Пјолуже у Дреници 1945. јодине*291
- Бобан Д. Стојковић, *Прилој јолојши свеишћенсћва Рашко-јризренске ејархије јоком Друој свејској рашја*311

Урош Д. Микетић, Цариградски власник (1895–1909): Прилози истраживању иривредних, црквених и школских ирилика Срба у Косовској Мишировици и околини	321
---	-----

АРХЕОЛОГИЈА

Дејан С. Радисављевић, Археолошки локалитети Градишће у Доњем Дубичу код Тршиеника	341
---	-----

ИСТОРИЈА УМЕТНОСТИ

Немања Б. Јанковић, Ненад Н. Перић, Унапређење и очување културног наслеђа: пример Калемегана	371
--	-----

ИСТОРИЈА КУЛТУРЕ

Звездан М. Арсић, Татјана С. Радојевић, Схваћања српских хербартизоваца о циљу и задацима васпитања	387
--	-----

Живорад М. Миленовић, Весна Љ. Минић, Друштво садржаји у настави ирироде и друштва и развој идентитетске ириадносности српском народу на Косову и Метохији и Рејублици Србији	401
--	-----

Branislav S. Sančanin, Sandra V. Dramićanin, <i>The Significance of the Representative List of the Intangible Cultural Heritage for the Preservation of Serbian Culture Heritage</i>	419
--	-----

Тамара Р. Ковачевић, Љубица С. Исаковић, Облици невербалне и вербалне комуникације људе и на људе деце иредшколској узрасној	433
--	-----

НАУЧНА КРИТИКА

Љиљана М. Ђук, Култура у ибденицима српској језика као сираној	457
--	-----

Немања П. Цвитковац, Путопис Пејра Андрејевича Толстоја у својству хрватизације Боке Которске у савременој историографији	477
--	-----

ПРИКАЗИ

Радоје Фемић, <i>Образложена њреїледносїї косовско-меїїохијскої књижевної ѡока</i> (Марија Јефтимијевић Михајловић, <i>Знамења и значења: оїледи о срїској књижевносїи Косова и Меїїохије</i> , Институт за српску културу – Приштина, Лепосавић, 2018)	485
Упутство сарадницима	489
Списак рецензената	497

CONTENT

LITERATURE

- Velibor S. Lazarević, *Intellectual and Literary Engagement of Dobrica Ćosić in Homeland* 15
- Raisa J. Cvetković, Biljana S. Soleša, *The Power of Community and the Identity of Female Characters in the Prose of Laza K. Lazarević* 29
- Sanja P. Perić, *Destiny of a Beautiful Foreigner in the Universe of Banjane: Character of Sarah in a Novel by Petar Sarić* 41
- Jelena M. Vujanović, *Elements of Political Ideologies in the Poems of Aleksa Šantić* 61

LANGUAGE

- Jelena Vojinović Kostić, *Macrostructure of the Parliament Debates and Some of Their Linguistic Features on Sintagmatically-lexical Level* 75
- Aleksandra M. Antić, *Serbian Church Slavonic and Serbian Vernacular Phonetic Characteristics of the 'Baranja Transcription of Dušan's Code'* 91
- Dušan R. Stefanović, *Motivation of Personal Names in Donji Ljubeš near Aleksinac* 109
- Marija D. Vuković, Jelena D. Rajović, *Managing the Impact of Machine Translation on the Quality of the Translation of the Technical Text from English into the Serbian Language* 117
- Danijela G. Kulić, Katarina N. Savković, *The Use of YouTube for Teaching English in High Schools* 129

POLITICAL SCIENCES, SOCIOLOGY, LAW AND ECONOMICS

- Petar D. Tančić, Dragan Lj. Tančić, *The Application of Survey Questionnaire in the Methodology of Social Sciences in the Example of Kosovo and Metohija*147
- Srdjan Ž. Slović, *Baudrillard's Concept of Simulation in the Era of Mass Culture*167
- Nikša D. Bulatović, Dejana D. Đorđić, *Economic Offences from Application to the Verdict in the Republic of Serbia*177
- Živana R. Krejić, Snežana S. Milićević, *Agricultural-industrial Exhibition in Pančevo 1905 as a Front of Contemporary Tourist Events*191
- Olivera V. Milutinović, Borivoje V. Baltezarević, *Impact of Technological Innovation on the Labour Market and Need Creation for New Occupational Profiles*203
- Božidar S. Filipović, *Interpretations of the Relationships among Nations – between Economic Co-operation and Conflict*211
- Gordana V. Djuretić, Nevena D. Krasulja, *Possibilities of Applying Achievements in Change Management from Developed Countries in Serbia*229
- Jelena I. Davidović Rakić, Miljana S. Pavićević, *Domains of the Interpersonal Circumplex Model as Predictors of Youth Personality Traits in Kosovo and Metohija*245

HISTORY

- Dalibor Z. Velojić, *The Fortification of the Frontier with Albania in the Territory of Kosovo Division District*263
- Jovan D. Simijanović, Darko D. Gučanin, *The Co-operation between the Cities of Kraljevo and Titova Mitrovica (1987–1990)*273
- Igor Dj. Vukadinović, *The Uprising of Šaban Poluža in Drenica in 1945*291
- Boban D. Stojković, *A Contribution to the Priesthood Calvary of the Raška-Štutren Diocese*311

- Uroš D. Miketić, *'Carigradski Glasnik' (1895–1900): A Contribution to the Study of Economical, Ecclesiastical and School Opportunities of Serbs in Kosovska Mitrovica and Its Surroundings*321

ARCHAEOLOGY

- Dejan S. Radisavljević, *The Archaeological Site Gradište in Donji Dubič near Trstenik*341

HISTORY OF ART

- Nemanja B. Janković, Nenad N. Perić, *Promotion and Preservation of Cultural Heritage: The Example of Kalemegdan*371

HISTORY OF CULTURE

- Zvezdan M. Arsić, Tatijana S. Radojević, *Perceptions of Serbian Herbartians on the Objective and Tasks of Education*387
- Živorad M. Milenović, Vesna Lj. Minić, *Social Contents in the Teaching of Nature and Society and the Development of Identity Belonging to Serbian People in Kosovo and Metohija and the Republic of Serbia*401
- Branislav S. Sančanin, Sandra V. Dramićanin, *The Significance of the Representative List of the Intangible Cultural Heritage for the Preservation of Serbian Culture Heritage*419
- Tamara R. Kovačević, Ljubica S. Isaković, *Forms of Non-verbal and Verbal Communication of Deaf and Hard-of-Hearing Children of Pre-school Age*433

SCIENTIFIC CRITIQUE

- Ljiljana M. Ćuk, *Culture in Serbian Language Textbooks as Foreign*457
- Nemaja P. Cvitkovic, *Travelogues of Pyotr Andreyevich Tolstoy in the Capacity of Croatization of Boka Kotorska in Contemporary Historiography*477

REVIEWS

Radoje Femić, <i>The Explained Transparency of Kosovo-Metohian Literary Course</i> (Marija Jeftimijević Mihajlović <i>Omens and Meanings: Essays on the Serbian Literature of Kosovo and Metohija</i> , The Institute for Serbian Culture – Prishtina/Leposavić, 2018)	485
Instructions for Authors	489
List of reviewers	497

УДК 316.72:352(497.11)"1987/1989"
334.7:352(497.11)"1987/1989"
323(497.11)"1987/1989"
doi:10.5937/bastina1949273S

Оригинални научни рад

Јован Д. СИМИЈАНОВИЋ*

Институт за српску културу – Приштина, Лепосавић

Дарко Д. ГУЧАНИН**

Историјски музеј Краљева

САРАДЊА КРАЉЕВА И ТИТОВЕ МИТРОВИЦЕ (1987–1989)***

Апстракт: У овом раду смо настојали да представимо сазнања о разним облицима сарадње два града од 1987. до 1990. године. Сарадња је управо тада доживела нагле успоне и падове. Путем истраживања о сарадњи два града настојали смо да пружимодоприноссазнањима о тадашњој политичкој ситуацији на Косову и Метохији, која је управо тада постајала драматична. Рад је заснован на, до сада некористишћеним историјским изворима, који се чувају у Историјском архиву у Краљеву. Због кратке историјске дистанце од велике користи нам је била и тада актуелна штампа и релевантна литература.

Кључне речи: Краљево, Титова Митровица, братимљење градова, привредна сарадња, културна сарадња, Србија, Косово и Метохија.

Сарадња између Краљева и Косовске – Титове Митровице се почевши од ослобођења у II светском рату, па све до зближавања и братимљења средином осамдесетих година XX века одвијала у маргиналном обиму. Скоро целокупна привредна интеракција се односила на грађевинске послове, које је грађевинско предузеће „Каблар“ из Краљева изводило у Косовској Митровици још од средине педесетих година XX века.¹ У истом периоду, институционална сарадња у домену културе се одвијала путем гостовања КУД „Абрашевић“ из Краљева у Титовој Митровици.²

* стручни сарадник, jovan_simijanovic@yahoo.com

** архивист, gusanin.dariko@gmail.com

*** Рад је написан у оквиру пројекта *Мајстеријална и духовна култура Косова и Метохије* (ев. бр. 178028), који је одобрило и финансира Министарство просвете, науке и технолошког развоја Републике Србије.

1 Историјски архив Краљева, (у даљем тексту: ИАК), Фонд Грађевинског предузећа „Каблар“, Записник са 2. седнице Радничког савета „Каблар“ од 27.8.1982.

2 ИАК, Фонд КУД „Абрашевић“, Извештај управе КУД „Абрашевић“ од 31. 1. 1955; ИАК, Фонд КУД „Абрашевић“, Извештај о раду КУД „Абрашевић“ за период 1973–1977.

Неформална културна интеракција је била свакако много обимнија, тим пре што је тада била доста јака миграциона струја из Титове Митровице ка Краљеву. (Благојевић 1991: 424–425; Симијановић 2011: 125–130; Симијановић 2018: 253–258)

Немири из марта 1981. године су изазвали доношење Политичке платформе за акцију СКЈ у развоју социјалистичког самоуправљања, братства и јединства и заједништва на Косову. Убрзо потом, крајем 1981. године, Општински одбор СУБНОР-а у Краљеву је изнео предлог будућег братимљења Краљева и Титове Митровице. До братимљења два града је дошло тек 23. новембра 1983. године. (Симијановић, Гучанин 2018: 510–511)³

Међутим, све до краја 1987. године, братимљење и сарадња нису довеле до значајнијих резултата. Развој привредне сарадње се одвијао готово потпуно посредством иницијатива радних организација из Краљева. Развој сарадње у области културетакође није текао задовољавајуће. Иницијативе за сарадњу у области културе су најчешће наилазиле на неповерење и резервисаност организација и установа из Титове Митровице. Планирано одвијање сарадње у области културе и образовања је онемогућавао и недостатак финансија. (*Ибарске новости*, 3. 11. 1988: 4)⁴

Тада важеће политичко-економске околности су имале значајну улогу на ток развоја сарадње два града. Политички систем, утемељен на уставу из 1974. године, је током средине осамдесетих година двадесетог века показивао своје слабости. Републичко руководство Србије није наилазило на подршку савезних органа у погледу евентуалног преуређења уставних односа. Покрајинско руководство на Косову је иступало тврдњама да се проблеми смањују, међутим, масовна иселавања Срба су сама по себидемантовалатетвдње. Србија без покрајина је тада била сматрана за привредно развијеније подручје. Ужа Србија је сврстана у развијене крајеве Југославије уз Словенију, Хрватску и њену северну покрајину САП Војводину. Србија је тада издвајала 3% свог друштвеног бруто производа за развој неразвијених, од чега је око 47% тих средстава ишло на развој Косова. Међутим, реалност стања економске развијености је била много неповољнија. Стога је крајем

година; ИАК, ФондКУД „Абрашевић“, Извештај о раду КУД „Абрашевић“ за 1981. годину; ИАК, Фонд КУД „Абрашевић“, Извештај о раду КУД „Абрашевић“ за 1982. годину.

3 ИАК, Фонд Међуопштинска конференција Социјалистичког савеза радног народа – Краљево (у даљем тексту ИАК, МОК, ССРН, Краљево), кутија бр. 16, Записник са седнице Председништва МОК ССРН од 16. 4. 1981. године; ИАК, Фонд Скупштина општине (у даљем тексту: СО) Краљево, Служба протокола, кут. 239, Записник са свечане седнице СО Краљево од 25.11. 1983.

4 ИАК, Фонд Самоуправне интересне заједнице основног образовања (у даљем тексту: СИЗ) основног образовања и васпитања, Записник са заједничке 15. седнице Извршног одбора и 14. седнице Одбора за ученички стандард СИЗ-а основног образовања и васпитања од 22.2.1988.

1984. године дошло до иницијативе, коју је изнео тадашњи председник ЦК СК Србије Иван Стамболић, да се средства намењена за помоћ преполове и да та средства буду директно инвестирана, без посредовања савезних органа. Намера је била да се косовска јавност упозна са размерама инвестиција СР Србије у јужну покрајину, самим тим и демантују паролу „Трепча ради, Београд се гради“. Ипак, иницијатива није била подржана на савезном нивоу. (Ристановић: 2018, 409–410)

Дотадашња улагања из савезног буџета, чији је најзначајнији део потицао од средстава СР Србије, су несумњиво допринела развоју привреде и стандарда на Косову. Дирекним дотацијама из савезног буџета на Косово је у периоду од 1971. до 1984. године стигло 64 милијарде тада нових динара за подршку финансирања опште и заједничке потрошње и за развој друштвених делатности. Трепча је половином осамдесетих година Двадесетог века била један од највећих произвођача олова у свету. Управо претходна улагања су била предуслов успешне производње. Захваљујући улагањима „Привредни развитак Косова прескочио је столећа“. (Ђаковић: 1984, 338–339) Ипак економски стандард становника је био на ниском нивоу, а нарастајућа економска криза је ишла на руку албанским националистима, који су иступали са тврдњама да је економска криза на Косову последица експлоатације. Побуна албанаца 1981. године је најавила бурну декаду.

Девета деценија XX века је препуна судбоносним догађајима и процесима који се доводе у везу са будућим развојем бурних догађаја на Косову и Метохији. Као преломну тачку за будући развој догађаја разни домаћи и страни аутори узимају разне догађаје почевши од побуне Албанаца на Косову 1981. године, сахране Аклександра Ранковића 1983. године, Меморандума САНУ 1986. године, говора Слободана Милошевића на Косову 1987. и 1989. године и усвајања амандмана на Устав СР Србије 1989. године. (Ристановић 2014: 165)

Нове, а у контексту наше теме, могила бисмо рећи и преломне околности, су наступиле након IX пленарне седнице ЦК СКЈ, одржане 26. 6. 1987. године, на којој је тема разматрања било и стање братства и јединства на Косову. Закључено је да је стање лоше, да угрожава стабилност земље и изазива незадовољство грађана. Констатовано је да се иселавање Срба и Црногораца настављало. Затражена је диференцијација, изградња јединствене југословенске политике, хитно заустављање иселавања, осуда национализма, обезбеђивање равноправности, елиминасање спорости и опортунизма. Основана је и радна група за испитивање одговорности ранијих руководећих кадрова (Павловић, Бонцић, Гаталовић, Пантелић, Антонић, Миликић: 2012, 260–261). Будући ток догађаја је показао да већина закључака ове седнице није успешно спроведена у пракси. (Николић, Цветковић 2014: 197)

Са друге стране, закључци су директно подстакли развој сарадње Краљева и Титове Митровице у наредних пар година. У оквиру домена задатака и обавеза окружних и општинских органа Савеза комуниста донетих на IX пленарној седници ЦК СКЈ пружиле су се конкретније могућности за повећање обима сарадње Краљева и Титове Митровице. Сходно томе у Краљеву је 23. децембра исте године, на првој заједничкој седници председништва Општинског комитета социјалистичког савеза радног народа, у даљем тексту: ОК ССРН, Краљева и Титове Митровице, био је усвојен Програм облика сарадње општина Краљево и Титове Митровице на спровођењу закључака IX пленарне седнице ЦК СКЈ, непосредних задатака VI седнице ЦК СКС и X седнице ПК СК Косова.

Према Програму сарадња је била подељена на четири основна вида:

- друштвено-политичка сарадња,
- привредна сарадња,
- сарадња у области друштвених делатности,
- допринос на заустављању исељавања Срба и Црногораца, повратак исељених и долазак свих оних који желе да живе и раде на подручју општине Титова Митровица.

Од друштвено-политичке сарадње се очекивало да ће довести до тога да органи скупштина општина и друштвено-политичких организација два града размене своје оперативне програме и успоставе канал за информисање о реализацији тих програма. Овај вид сарадње је подразумевао да сви чланови СКЈ буду у функцији закључака IX пленарне седнице ЦК СКЈ, да се мобилишу на правилном тумачењу политике СКЈ о Косову. Од сарадње се очекивало да не престано иде узлазном путањом. Пожељно је било да се побратимске везе два града проширују, слично као и код других побратимљених градова у СФРЈ, успостављањем чина братимљења између радних организација, заједница, друштвених организација, грађана у области културе, науке, спорта и образовања. Скупштина општине Краљево је преузела одговорност за будућу организацију кадровске, стручне и техничке помоћи за реализацију задатака у образовању, судству, здравству и државним органима.

Привредна сарадња је у почетку, у практичном смислу, била замишљена као испитивање могућности за сарадњу кроз непосредно удруживање за отварање погона у Титовој Митровици. За финансијску основу спровођења привредне сарадње су била планирана средства од оног дела средстава која Краљево уплаћује у Фонд за неразвијене.

Сарадња у области друштвених делатности је обухватала разноврсне облике повезивања основних, средњих, виших и високих школа. Сарадња је подразумевала организацију гостовања, сусрета и такмичења, посета у области спорта и физичке културе. Задаци информисања и популаризације сарадње двају градова били су поверени Ибарским новостима, Радио Краљеву и Радио Митровици.

Сви, претходно побројани видови сарадње су имали задатак и да утичу на заустављање исељавања Срба и Црногораца са Косова, као и бржи повратак оних који су се већ одселили.

У сврху спровођења сарадње био је формиран и заједнички Координациони одбор. Одређено је да оба градска председништва обављају шестомесечну анализу извршавања програма на заједничким седницама. Наравно, Програм сарадње је био и инициран и реализован уз сагласност и инструкције републичких органа.⁵

Дакле, почетак реализације Програма облика сарадње општина Краљево и Титова Митровица на спровођењу закључака IX пленарне седнице ЦК СКЈ представљанови почетак сарадње, доста амбициозније и свеобухватније замишљене.

Управо у то време је јавност у Србији, самим тим и у Краљеву, била потресена бројним сведочанствима о притисцима које су Срби и Црногорци трпели у покрајини.⁶ Још крајем 1985. године дошло је до настанка и брзог ширења протеста српског становништва на Косову и Метохији. До лета 1988. године протест Срба на Косову и Метохији је изазвао широк талас мобилизације у Србији и Црној Гори. (Vladislavjević 2003: 84–85, 89–90)

У септембру је и у Краљеву био формиран и посебан Одбор за организацију митинга Солидарности са обесправљеним неалбанским становништвом на Косову. Тиме се и Краљево придружило другим градовима, пре свега у ужој Србији и Црној Гори, у којима су били организовани митинзи истим поводом. Иницијативу за митинг покренуле су Конференција основних организација Савеза синдиката ФВК и Председништво Месног комитета, у даљем тексту: МК ССРН „Зеленгора“. Иницијативу су прихватили ОК ССРН-а Краљево и Општинско веће синдикалног савеза ОВСС Краљева. Митинг солидарности са обесправљеним неалбанским становништвом на Косову одржан је 22. септембра 1988. године на месту стрељања краљевчана у октобру 1941. године. Митинг је имао јасан југословенски карактер. Један од говорника био је и Милан Антончић Велебит, првоборац, народни херој и члан Савета СР Хрватске. На митинг су биле позване делегације свих градова-побратима града Краљева, али су се одазвали само представници

5 ИАК, Фонд Општинска конференција (у даљем тексту ОК) ССРН, кутија 31, Записник са прве заједничке седнице председништва ОК ССРН Краљева и Титове Митровице од 23. 12. 1987. године; ИАК, СИЗ основног образовања и васпитања, Записник са заједничке 15. седнице Извршног одбора и 14. седнице Одбора за ученички стандард СИЗ-а основног образовања и васпитања од 22.2.1988. године.

6 Краљевачка јавност је била узнемирене случајем убиства Данила Милинчића још током 1982. године, као и другим бројним национално мотивисаним злочинима албанских екстремиста. На огорчење јавности додатно су утицали скорији немиле догађаји, попут „случаја Мартиновић“ из маја 1985. године. Огорчење и узнемирење српске јавности додатно је ескалирало након масакра у касарни у Параћину септембра 1987. године, који је починио Азиз Кељменди, војник албанске националности.

из Плужина, шта више, низванични представници Титове Митровице се нису појавили. У потоњем разговору председника Скупштине општине Краљево Бранислава Миленковића и Миће Шпаравала председника Одбора за организовање митинга ван Косова и Метохије констатовано је да недолазак представника побратимских градова указује на то да се на косовску трагедију свим крајевима СФРЈ не односи са подједнаком дозом емпатије. Бојкот митинга од стране осталих побратимских градова је тумачен као политички мотивисан поступак, условљен ставовима републичких и покрајинских Конференција ССРН-а. Састанак је завршен закључцима да се настави сарадња са свим побратимским градовима, укључујући и Титову Митровицу. (*Ибарске новоси*, 24. 9. 1988: 1–2, 4; *Ибарске новоси*, 29. 9. 1988: 4)⁷

Митинг братства и јединства је био одржан и у Титовој Митровици 9. октобра. Општинско руководство није желело да буде организатор митинга, тек у последњем тренутку учеснике митинга је поздравио Скендер Иљази, председник Општинског већа Савеза синдиката Титове Митровице. Према речима Вукосаве Базовић тадашњег секретара ОО СК службе СДК, партијском чланству је било препоручено да се не појављују на митингу. Упркос изостанка подршке Општинског комитета митинг је окупио велики број незадовољника. Према наводима *Полијике* на митингу је учествовало око 30.000 људи. Између осталих, окупиљенима се обратио и доктор Милан Ивановић, који је позвао на промену руководства на Косову, као што је то већ учињено у државном паријском врху Србије и Војводине. Један од говорника је био и Халит Трнавци, шеф катедре за албанологију на Филолошком факултету у Београду, који се окупиљенима обратио прво на српском, а потом и на албанском језику, што је изазвало аплауз и одобравање присутних. Трнавци је обраћање закључио речима: „Браћо и пријатељи, захтевајмо данас, са овога слободарскога места, и смену Председништва САП Косово! Захтевајмо да се то учини одмах! Док се то не изврши, остаћемо овде до краја!“ (*Полијика*, 10. 10 1988, 9)

Притисак јавности и нарасло незадовољство су довели до тога да је ЦК СКС 11. октобра усвојио ставове државног и партијског руководства Србије о митинзима солидарности са Србима и Црногорцима на Косову. Затражено је од ПК СК Косова да утврди личну и колективну одговорност Кољ Широке, Светислава Долашевића и Азема Власија и предложено је да се именовани искључе из СКЈ. Истог дана је у Приштини била одржана седница председништва ЦК СКЈ и ПК СК Косова, на којој је био одбачен

7 ИАК, ОК ССРН, кутија 33, Закључци са заједничке седнице Председништва ОК ССРН Краљево и Председништва Општинско веће савеза синдиката (у даљем тексту: ОВСС) Краљево од 9.9.1988. године; ИАК, ОК ССРН, кутија 32, Записник са заједничке седнице Председништва ОК ССРН-а Краљево и Председништва ОВСС Краљево од 15.9.1988. године; ИАК, ОК ССРН, кутија 61, Записник са 4. седнице организационог одбора за припрему митинга солидарности.

предлог ЦК СКС да се именовани искључе из партије. (*Полиџика*, 12. 10. 1988, 1, 7–9; *Полиџика*, 20. 10. 1988: 4; Павловић, Бонџић, Гаталовић, Пантелић, Антонић, Миликић:2012, 275) Питање одговорности за тадашње стање на САП Косову је било тема дневног реда XVII седнице ЦК СКЈ, која је почела заседање 17. октобра 1988. године у Београду. На предлог ЦК СК Србије формирана је Радна група за утврђивање одговорности Кољ Широке, Светислава Долашевића и Азема Власија. Након, благе и неефектне реакције ПК СК Косова епилог је била смена Председништва овог тела на седници 17. новембра 1988. године. Смењени су Каћуша Јашари, Азем Власи, а прихваћене су оставке Уроша Шешлије, Милана Гвоздића, Рахмана Дедаја и Екрема Арифџија. (*Полиџика*, 20. 10. 1988: 1, 4; *Полиџика*, 3. 11. 1988: 1, 5–12; *Полиџика*, 18. 11. 1988: 1, 5–9; Николић 2012: 176–177) Истовремено, током 1988. године десиле су се и кадровске промене у Титовој Митровици постављањем Халила Комтрашија на место председника ОК ССРН–а Титове Митровице, Доброслава Гвоздића на место председника Скупштине општине и Бахредина Османија на место председника ОК СКС Титове Митровице. (*Полиџика*, 8. 3. 1989: 9)

Међутим, смењено покрајинско руководство је имало подршку општинских руководстава и руководстава предузећа широм Косова и Метохије, где су Албанци били у већини. Стога већ за време трајања седнице ПК СК Косова, 17. новембра, започеле су четвородневне демонстрације и обуставе рада на Косову од стране радника албанске националности. Непосредно по избијању демонстрација тадашњи ОК СКС у Титовој Митровици казао је подршку Азему Власију и смењеном покрајинском руководству, а истовремено су и радници СОУР „Трепча“ албанске националности започели штрајк. Смена покрајинског руководства, демонстрације и, уопште, нередовно стање на Косову значило је да је далеко успостављење редовног стања на САП Косову, што је стварало атмосферу у којој је привредна, као и свака друга сарадња, била отежана. (*Полиџика*, 18. 11. 1988: 9; *Полиџика*, 19. 11. 1988: 10–11; *Полиџика*, 4. 3. 1989: 1; *Полиџика*, 7. 3. 1989: 7; *Полиџика*, 8. 3. 1989: 1)⁸

Упркос лошим политичким околностима и отежаним условима, крајем 1988. године сарадња између два побратимска града је почела да иде узлазном путањом. Управо током те кризне 1988. године, сарадња је постала неупоредиво садржајнија него раније. Сарадња је била остварена у толикој мери, да је на састанку општинских структура и представника друштвено-политичких организација Краљева и Титове Митровице средином јуна 1988. године у Титовој Митровици закључено да је у претходних шест месеци, на пољу сарадње, било постигнуто више него за претходне четири године.

8 ИАК, Општински комитет Савеза комуниста Србије, (у даљем тексту: ОК СКС) Краљево, кутија 222, Информативни билтен број 10 за 1988. годину.

(*Ибарске новосићи*, 16. 6. 1988: 4) Достојна истицања је и чињеница да су становници Краљева узели учешћа у републичким програмима привремене помоћи у кадровима покрајинским општинама у покушају решавања нагомиланих проблема у судству, образовању, здравству, управи. (*Ибарске новосићи*, 7. 7. 1988: 9; *Ибарске новосићи*, 19. 1. 1989: 3)

Током 1988. године били су остварени бројни контакти општинских власти, огранака Савеза комуниста и друштвено-политичких организација двају градова, успостављена је размена информација и координација у спровођењу програма сарадње. На привредном плану настављено је пословање ГП „Каблар“, млекарне „14. октобар“ и РО „Пољопромет“ у Титовој Митровици. Закључени су и пословни аранжмани између СОУР-а „Трепча“ и Природног лечилишта и одмаралишта „Матарушка и Богутовачка Бања“. Такође, закључени су уговори о сарадњи ООУР-а „Електромонтажа“ у саставу РО „Електросрбија“ са ООУР-ом „Енергетика“ из Трпче. Отварени су и контакти између пекарских предузећа два града. Сарадња са Титовом Митровицом је отворила врата за проширивање пословања краљевачких предузећа и у другим градовима на Косову и Метохији. РО „Папирпромет“ је отворио своја представништва и књижару у Приштини. У домену друштвених делатности, сарадњи у области образовања, науке, културе и спорта, напредак у сарадњи је био очигледан. У Матарушкој Бањи је још 5. марта 1988. године, била одржана заједничка седница Секретаријата за друштвени положај и активност жена општина Краљево, Титова Митровица и Титово Ужице. Том приликом су била размењена мишљења и предлози, а формирана је и радна група, која би требало да донесе програм заједничких активности. Иницијатива за потенцијалну сарадњу је убрзо стигла од стране Сенихе Буље, председнице општинске конференције за друштвену активност жена из Титове Митровице. Она је предлагала сарадњу око 200 незапослених жена из Титове Митровице и задруге „Радиност“ из Краљева. (*Ибарске новосићи*, 10. 3. 1988: 7)⁹

Почетком априла 1988. године у Краљеву је била потписана повеља о братимљењу између месне заједнице „Први тунел“ из Титове Митровице и „Центар“ из Краљева. Истовремено је била потписана повеља истоветног карактера између ОШ „Раде Милићевић“ и ОШ „Светозар Марковић“. (*Ибарске новосићи*, 31. 3. 1988: 6, *Ибарске новосићи*, 7. 4. 1988: 9) Сарадња у области културе, у то време, се реализовала тако што је била промовисане књига „Краљевачки батаљон“, као и монографија посвећена народном хероју Радету Милићевићу. Акциона конференција ССО Образовног центра „Даница Јаснић“ је маја 1988. године организовала трибину „Истина о

9 ИАК, ОК ССРН, кутија 32, Информација о остваривању програма сарадње са братском општином Титова Митровица,

Косову“ коју је одржао др Халит Трнавци, шеф катедре за албанологију на Филолошком факултету у Београду. (*Ибарске новостии*, 19. 5. 1988: 2)

Успостављена је и сарадња у области информисања између НИРО „Ибарске новости“ и одговарајућих субјеката у Титовој Митровици. Ибарске новости су, почев од августа 1987. године, учестало почеле да објављују, у складу са Програмом сарадње, бројне вести о побратимском граду. Радио Краљево је од краја априла укључило у свој програм уторком емисију „Лу-тајући микрофон“, која је доносила вести из побратимских градова.

На јулским свечаностима 1988. године у Краљеву је наступио КУД „Боро и Рамиз“, а ансамбл модерног балета КУД-а „Абрашевић“ наступио је на свечаностима поводом дана ослобођења Титове Митровице у новембру исте године. Паралелно са остваривањем поменуте сарадње, биле су започете и припреме за организацију дана културе Краљева у Титовој Митровици и Титове Митровице у Краљеву.¹⁰

И у на плану физичке културе сарадња је кренула узлазном путањом још од јануара 1988. године, када су атлетичари из Титове Митровице узели учешћа на новогодишњој трци „Мрсаћ 88“. Почетком фебруара била је одржана пријатељска, припремна утакмица између ФК „Слога“ из Краљева и ФК „Трепча“ из Титове Митровице. На омладинском фудбалском турниру градова побратима „Братство и јединство“, одржаном априла 1988. године у Краљеву, по први пут је учествовала и репрезентација побратимског града из Покрајине. Организована је и сарадња пионира, а ОШ „Милун Ивановић“ из Ушћа је учествовала на Ибарској олимпијади, где су учествовале и две школе из Титове Митровице. Покренута је иницијатива за оснивање кајак-клуба у братском граду у Покрајини. На традиционалном октобарском меморијалном турниру у одбојци „Краљевачки октобар“ учествовала је и екипа ОК „Трепча“ из Титове Митровице. (*Ибарске новостии*, 25. 2. 1988: 9; *Ибарске новостии*, 28. 4. 1988: 12; *Ибарске новостии*, 13. 10. 1988: 12)¹¹

Општинска конференција ССРН у Краљеву је 12. фебруара 1989. године била домаћин скупа Срба и Црногораца досељених у Краљево под при- тиском албанских сепаратиста и националиста. Тај скуп је био први такве врсте у Србији, а био је организован иницијативу Удружења за повратак Срба и Црногораца у свој завичај, који је био формиран у јануару исте

10 ИАК, КУД „Абрашевић“, Извештај о раду КУД „Абрашевић“ за 1988. годину; ИАК, КУД „Абрашевић“, Записник са 7. седнице Председништва КУД-а „Абрашевић“ од 30.6.1988. године;

11 ИАК, ОК ССРН, кутија 32, Информација о остваривању програма сарадње са братском општином Титова Митровица; ИАК, СИЗ основног образовања и васпитања, Записник са заједнице 15. седнице Извршног одбора и 14. седнице Одбора за ученички стандард СИЗ-а основног образовања и васпитања од 22.2.1988. године; ИАК, СИЗ основног образовања и васпитања, Записник са 11. седнице Скупштине СИЗ-а основног образовања и васпитања од 3.3.1988. године.

године у Косову Пољу под окриљем Социјалистичког савеза Покрајине. Отварајући скуп председник ОК ССРН Раде Милићевић је изнео процене да је тада у Краљево живело око 20.000 људи са Косова, да је Краљево и даље циљ многих досељеника са Косова. Осим тога нагласио је и да је током 1987. године Краљево на име средстава за неразвијене издвојило за Косово 420 милијарди динара. Констатовано је да то није имало никаквог ефекта. Предложено је формирање Одбора за координацију активности ради стварања услова и прикупљања информација о свима који желе да се врате на Косово и Метохију. (*Ибарске новостии*, 16. 2. 1989: 4)

Перспектива развита сарадње два побратимска града у 1989. години деловала је извесно, упркос бројним компликацијама. На опште околности које су се односиле на будући ток сарадње утицало је усвајање Југословенског програма мера и активности за заустављање исељавања Срба и Црногораца са Косова, бржи повратак оних који су га напустили и долазак свих који желе да живе и раде на Косову (тзв. YU-програма). Поред осталог, тачком 89 овог Програма било је превиђено да Краљево и Сомбор помогну Титову Митровицу. Председник Извршног већа Скупштине општине Титова Митровица Шемседин Хоти је у интервјуу Ибарским новостима поводом остваривања YU-програма, изнео подозрив став, нагласивши да су њихови проблеми пре свега ствар Покрајине. Решења је видео у „сопственим снагама“, како би се обезбедила уставност и законитост у Покрајини. Помоћ и вољу за помоћ Краљева и Сомбора је ставио у други план. Хоти је истакао да је помоћ наведених градова добродошла у областима опште управе, урбанизма, развоја мале привреде, туризма, грађевинарства и снабдевања града, тим пре што већ годинама постоји успешна привредна и друга сарадња са Краљевом, крунисана побратимством. У циљу очувања постојећих видова сарадње и продубљивању и проширивању исте, Хоти је нагласио да се у Титовој Митровици интензивно ради на сагледавању потреба и могућности за кооперацију, а конкретни предлози биће верификовани у Скупштини општине Титова Митровица, а онда, послати у Краљево и Сомбор на разматрање и усвајање код надлежних органа. Хоти је очигледно иза бирократског речника сакрио своја негодовања због планиране и страховања од евентуалне успешне реализације планираног повратка Срба и повратка надлежности Србије над покрајином. Са друге стране, Председник Извршног савета Скупштине општине Краљево Андрија Раковић, је наглашавао економски аспект сарадње. Сматрао је да је најважније да не буде мегаломанских и политичких фабрика, већ да се почне са скромним, сигурним улагањима на бази економске оправданости. На састанку представника три града закључено је да срж привредне сарадње са Титовом Митровицом буде економски интерес и помоћ друштвено-политичкој заједници. Предложено је формирање дистрибутивног центра пољопривредно-прехранбених

производа из ПК Сомбор, изградња силоса за брашно и фарме за тов јунади у Титовој Митровици, помоћ у послу детаљног урбанистичког решења Титове Митровице, те програми сарадње у домену културе и спорта. (*Ибарске новостии*, 16. 2. 1989: 1, 4–5)

Међутим, реализација је била ометена новонасталим околностима. Након најављене промене Устава СР Србије путем усвајања амандмана, већ 3. фебруара започињу, масовна окупљања грађана албанске националности и обуставе рада на САП Косову, који су кулминирали 20. фебруара, осмодневним штрајком рудара албанске националности у Старом Тргу. Протест се ширио по градовима Покрајине и обухватио је 214 радних организација и преко 70 основних и средњих школа, а протестанти су тражили одустајање од уставних промена и смену тројице покрајинских руководиоца, који су сматрани за саучеснике и сагласне са променом Устава. У Титовој Митровици је, већ 22. фебруара, Председништво ОК ССО подржало захтеве рудара и инсистирало је на оставкама југословенски настројених комуниста из Покрајине Рахмана Морине, Али Шукрије и Хусамедина Аземија. Дан касније је то исто учинила и већина чланова председништва ОК СКС махом састављена од представника албанске народности. Тројица прозваних руководиоца су 27. фебруара поднели оставке. Већ 25. фебруара председништво СФРЈ је затражило појачавање снага безбедности на Косову. Да би после проширене седнице истог тела 26. и 27. фебруара било наређено предузимање посебних мера са циљем да се заштити уставни поредак, јавни ред и мир, безбедност грађана и друштвене својине, те нормализација живота и рада. На територији САП Косово била је 1. марта уведена забрана окупљања грађана иполициски час, а војска је стављена у стање приправности. (*Полијтика*, 28. 2. 1989: 1, 5–9; *Полијтика*, 2.3.1989:1)

Окружно јавно тужилаштво из Титове Митровице је 2. марта на основу пријаве Одељења службе државне безбедности и истражног судије Окружног суда у Титовој Митровици поднело захтев за спровођење истраге против Азема Власија, Азиза Абрашија и Бурхана Каваје због основане сумње да су починили кривично дело конрареволуционарног угрожавања друштвеног уређења из члана 114. КЗ СФРЈ, кажњиво по члану 139, став 1. Потом, на затвореној седници ОК СКС Титове Митровице, током расправе о политичко-безбедоносној ситуацији у општини, оставке су поднели Бахредин Османи, председник ОК СКС Титове Митровице, Добросав Гвоздић, председник Скупштине општине и члан Председништва ОК СКС Драган Антонијевић. Бахредин Османи је означен као главни кривац за смишљено одуговлачење спровођења закључака највиших партијских и државних органа Покрајине, СР Србије и СФРЈ. ОК СКС Звечана је тражио одговорност бившег председника Покрајинског извршног већа, бившег председника Скупштине општине Титова Митровица и бившег

секретара ОК СКС Титове Митровице Бахрија Оручија, којег су сматрали експонентом албанске националистичке политике већ више од две деценије и припадником групе блиске Фадиљу Хоџи. Тражена је одговорност и руководства ОК СКС И ОК ССО Титове Митровице, чланова КПО СОУР-а „Трепча“, радника и многих других митровачких функционера. (*Полиџика*, 4. 3. 1989: 1; *Полиџика*, 7. 3. 1989: 5; *Полиџика*, 8. 3. 1989: 1, 9; *Полиџика*, 15. 3. 1989: 1, 6, 7)

Фебруарски догађаји на Косову, као и митинг у Љубљани у Цанкарјевом дому 27. фебруара 1989. године, изазвали су експлозију незадовољства широм Србије. Наведени догађаји су били повод да у Краљевоу, 28. фебруара, слично као у многим градовима у СФРЈ, дође до одржавања протестног митинга на коме је дата подршка спровођењу мера и закључака ЦК СКЈ и ЦК СКС. Затражено је да се казне вође контрареволуције, изражена је солидарност са народом Косова и огорчење против руководства СР Словеније. Организација протеста је започела у раним јутарњим часовима 28. фебруара зборовима у Фабрици вагона, Јасену, Медицинском центру, Машинском факултету, школама и органима управе. Око 11.30 у протестну поворку су кренули студенти Машинског факултета, па су им се придружили ученици средњих школа, радници Фабрике вагона, Јасена и Магнохрома. Митинг је одржан на централном градском тргу уз присуство, како је навођено, око 50.000 људи. (*Ибарске новостии*, 2. 3. 1989: 1–2; *Полиџика*, 2. 3. 1989: 10)¹²

Осим организованих демонстрација градске власти Краљево су настојале и да конкретно помогну побратимски град, па су у најтежем тренутку, у време генералног штрајка и тоталне парализе производње у Титовој Митровици, послале нешто веће количине млека него што је, иначе, испоручивано овом граду. Шемседин Хоти, председник Извршног већа Скупштине општине Титова Митровица је у интервјуу у датом „Ибарским новостим“, марта 1989. године, рекао да га је током кризних дана телефоном позвао председник Извршног савета Скупштине општине Краљево Андрија Раковић и питао: „Шта вам је потребно?“ Према Хотијевим тврдњама он је том приликом затражио само нешто већу испоруку млека. По питању планова сарадње Хоти је изразио наду да ће убрзо уследити конкретни разговори руководства два града. (*Ибарске новостии*, 16. 3. 1989: 1, 4–5)

По питању остваривања ЈУ-програма Председништво ОК ССРН-а Краљево донело је 10. марта 1989. године одлуку о формирању Одбора за повратак грађана исељених са Косова и новоопредељених за живот на Косову са подручја општине Краљево. Послови и задаци одбора су се састојали у координисању, усмеравању и праћењу друштвено-политичких активности свих

12 ИАК, ОК ССРН Краљево, кутија 33, Информација о одржаном протестном митингу у Краљевоу 28.2.1989. године.

организованих друштвених организација на реализацији општејугословенског опредељења обезбеђивања услова за повратак исељених грађана са Косова.¹³

Иако се начелно ситуација у Покрајини полако смиривала, на првој седници, после фебруарских догађаја, Скупштине општине Титова Митровица 12. марта 1989. године Фарук Мехмети, начелник регионалног центра безбедности, је констатовао да је након увођења посебних мера политичко-безбедносна ситуација у Титовој Митровици и даље веома тешка и сложена. Нагласио је да је међу Србим и Црногорцима и даље владала несигурност, да су исељавања и даље масовна и да није деблокиран у потпуности друштвено-политички, културни и привредни живот. (*Полишика* 13. 3. 1989: 1, 5). Иако су све приватне радње и радне организације, осим рудника „Стари трг“ почеле да раде, фебруарски су догађаји донели застој и губитке привреди Титове Митровице. Увид у сву компликованост ситуације, искушења и недаће, које су пратиле тадашњу привредну сарадње са САП Косовом краљевачка јавност је имала кроз пословање СОУР „Магнохром“ у чијем саставу су се налазили рудници Голеш, Дева и Стрезовце. На пример, после генералног штрајка фебруара 1989. године, производња је релативно брзо успостављена у рудницима Дева и Стрезовце. Док у руднику Голеш, не само да производња није успостављена ни крајем марта исте године, него СОУР „Магнохром“ чак није ни успео да успостави директну везу са тим рудником. Шта више, „Магнохром“ није успео да ступи у контакт ни са липљанским општинским Извршним већем, које је због увођења привремених мера било одговорно за рудник. (*Ибарске новоси* 30.3.1989: 6; *Политика* 7. 3. 1989: 13)

Усвајање амандмана на Устав СР Србије 23. марта 1989. године у покрајинској скупштини довело је до нових демонстрација, праћених по први пут од 1981. године озбиљним оружаним сукобима и људским жртвама. Извршно веће Косова је зато забранило сва јавна окупљања. Немири нису мимоишли ни Титову Митровицу. Проглашење уставних амандмана, 28. марта, у Скупштини СР Србије, којима су значајно смањена права и овлашћења Покрајинау односу на Устав из 1974. године и враћање истих Србији, је на Косову било пропраћено новим таласом насилних демонстрација. (Николић 2012: 186–189)

У таквим околностима одвијање програма сарадње Краљева и Титове Митровице није могло бити остварено онако како је планирано. И не само то, после кратког узлета и интензивног повезивања током 1988. године, фебруара и марта 1989. године је наступио почетак процеса стагнације односа. Мора се имати у виду да је одређени наставак плодне сарадње из 1988.

13 ИАК, ОК ССРН Краљево, кутија 33, Одлука о оснивању, саставу, начину рада и задацима Одбора за повратак грађана исељених са Косова и новоопредељених за живот на Косову са подручја општине Краљево.

године постојао и касније, пре свега, у области културе и спорта. Тако је 17. марта 1989. године у Титовом Ужицу одржана заједничка седница Секретаријата конференције жена Краљева, Титове Митровице и Титовог Ужица, а сличан сусрет је уприличен 20. априла 1990. године у Титовој Митровици. Фудбалске репрезентације Краљева и Титове Митровице су учествовале на омладинском турниру збратимљених и пријатељских градова „Братство-јединство“, који је одржан крајем априла 1989. године у Пироту. Помену-те репрезентације градова ћеучествовати и на сличним турнирима током следећих година. Успостављена сарадња ОШ „Раде Милићевић“ из Титове Митровице и ОШ „Светозар Марковић из Краљева је настављена 1990. године, као и сарадња архива и музеја оба града. Поводом четири деценије постојања Народног музеја у Краљеву 12. априла 1990. године била је отворена изложба „Прошлост Титове Митровице у збиркама Завичајног музеја“. КУД „Абрашевић“ је одржао два концерта у Титовој Митровици 1989. године, а КУД „Боро и Рамиз“, из побратимског града, је два пута гостовао у Краљеву. (*Ибарске новостии*, 20. 4. 1989: 15; *Ибарске новостии*, 5. 4. 1990: 11; *Ибарске новостии*, 12. 4. 1990: 10)¹⁴

Покушаји обнављања и снажење привредне сарадње текли су, свакако, много теже. Први званичан сусрет представника локалних власти Краљева и Титове Митровице, после фебруарских и мартовских догађаја 1989. године, била је заједничка седница Председништава општинских огранака Савеза комуниста средином јула 1989. године. На тој седници су, поред званичника партије, учествовали и представници друштвено-политичких организација два града. Циљ састанка је био договор о политичкој и привредној сарадњи, превазилажењу националне нетрпеливости и исељавања Срба и Црногораца са Косова, те стварање утврђеног програма кооперације са јасним задужењима за помоћ Титовој Митровици. Том приликом је заједнички исказана жеља да се сарадња у будуће не своди само на састанке, и јалове констатације, већ да буде конкретнија. Представници краљевачких власти су изразили спремност да изађу у сусрет предлозима из побратимског града. Међутим, вишемесечно договарање око програма споразума о сарадњи Краљева, Сомбора и Титове Митровице, чак и потписивање једног трипартитног споразума средином децембра 1989. године за време посете делегације најважнијих политичких чинилаца Титове Митровице Краљеву, није донело икакве резултате. Све до 1990. године напредак у сарадњи у домену привреде није био остварен. (*Ибарске новостии*, 13. 7. 1989: 2; *Ибарске новостии*, 21. 12. 1989: 3–4)

14 ИАК, КУД „Абрашевић“, Извештај о раду КУД „Абрашевић“ за 1988. годину; ИАК, ОК ССРН Краљево, кутија 61, Информација о активностима Одбора за повратак грађана исељених са Косова и новоопредељених за живот на Косову са подручја општине Краљево.

НЕОБЈАВЉЕНИ ИЗВОРИ

- Историјски архив Краљево, Фонд Општински комитет Савеза комуниста Србије.
 Историјски архив Краљево, Фонд Културно-уметничко друштво „Абрашевић“.
 Историјски архив Краљево, Фонд Међуопштинска конференција Социјалистичког савеза радног народа – Краљево.
 Историјски архив Краљево, Фонд Општинска конференција Социјалистичког савеза радног народа – Краљево.
 Историјски архив Краљево, Фонд Грађевинског предузећа „Каблар“.
 Историјски архив Краљево, Фонд Самоуправне интересне заједнице основног образовања општине Краљево.

ШТАМПА

Ибарске новостии:

- „Сарадња са Косовом“, 25. 2. 1988, бр. 1803, 9;
 „Заједничка седница секретаријата конференције жена Титове Митровице, Титовог Ужица и Краљева“, 10. 3. 1988, бр. 1805, 2;
 „Сарадња Титове Митровице и Краљева“, 31. 3. 1988, бр. 1808, 6;
 „Корисна иницијатива жена Титове Митровице“, 31. 3. 1988, бр. 1808, 7;
 „Свечани час братимљења“, 7. 4. 1988, бр. 1809, 9;
 „Девети омладински фудбалски урнир „Братство-јединство“ одржан у „проширеном саставу“, 28. 4. 1988, бр. 1811–1812, 12;
 „Одломци из дијалога др Халига Трнавица и Краљевчана о косовском проблему“, 19. 5. 1988, бр. 1814,2;
 „Сарадња Краљева и Титове Митровице“, 16. 6. 1988, бр. 1818, 4;
 „Сарадња са Косовом у области образовања“, 7. 7. 1988, бр. 1821, 9;
 „Снагом народа против насиља“, 24.9.1988, бр. 1832, 1–2;
 „Са пријема код председника СО Краљево“, 24. 9. 1988, бр. 1832, 4;
 „Митинг за понос и памћење“, 29.9.1988, бр. 1833, 4;
 „Пехар домаћину“, 13. 10. 1988, бр. 1835, 12;
 „Веће Савеза синдиката региона о досадашњој и будућој сарадњи са Косовом“, 3. 11. 1988, бр. 1838, 4;
 „Интервју „Ибарских новости“, Станиша Николић, судија Општинског суда у Краљево“, 19.1.1989, бр. 1849,3;
 „YU – програм за Косово“, 16.2.1989, бр. 1853, 1, 4–5;
 „Са збора Срба и Црногораца који су се у Краљево доселили са Косова“, 16. 2. 1989, бр. 1853, 4;
 „Митинг Краљевчана: одлучност за одбрануЈугославије и Србије“, 2.3.1989, бр. 1855,1–2;
 „Косово после седмице која је п(р)отресла свет“, 16.3.1989, бр. 1857, 1, 4–5;
 „СОУР „Магнохром“ и косовска криза“, 30. 3. 1989, бр. 1859, 6;
 „На турниру „Братство-јединство, Пирот 89“, 20.4.1989, бр. 1862, 15;
 „Са прве заједничке седнице председништва поштинских комитета СК Титове Митровице и Краљева“, 13. 7. 1989, бр. 1874, 2;
 „Председник СО Краљево мр Миомир Вукићевић потписао споразум о сарадњи Сомбора, Титове Митровице и Краљева“, 21. 12. 1989, бр. 1897, 3–4;
 „Срдачна здравица побратима“ 5.4.1990, бр. 1912, 11;
 „Културна сарадња Краљева и Титове Митровице“, 12.4. 1990, бр. 1914, 10.

Полијтика:

- „Митинг братства и јединства у Титовој Митровици“, 10. 10 1988, бр. 26946, 9;
- „Заједничка седница Председништва ЦК СКЈ и Председништва ПК СК Косова“, 12. 10. 1988, бр. 26948, 1, 7–9;
- „На предлог ЦК СК Србије формирана је радна група за утврђивање одговорности Кољ Широке, Светислава Долашевића и Азема Власија“, 20.10.1988, бр. 26987, 4;
- „Седница председништва ЦК СК Србије и ПК СК Косова“, 3. 11. 1988, бр. 27000, 1, 5–12;
- „Седница покрајинског комитета СК Косова“, 18.11.1988, бр. 27015, 1, 5–9;
- „Око 3.000 Албанаца из Титове Митровице дошло у Приштину“, 18. 11. 1988, бр. 27015, 9;
- „Јуче изјутра у Приштини поново почеле демонстрације припадника албанске народности“, 19. 11. 1988, бр. 27016, 10–11;
- „Председништво СР Србије и ЦК СК Србије о ситуацији на Косову и републици“, 28. 2. 1989, бр. 27082, 1, 5–9;
- „Ограничено кретање и забрањено окупљање на Косову“, 2. 3. 1989, бр. 27084, 1;
- „Краљево: Кривично гоњење организатора демонстрација траже радници и студенти овог града“, 2. 3. 1989, бр. 27084, 10;
- „Листа правих криваца још није затворена“, 4.3.1989, бр. 27086, 1;
- „Ко и зашто штити Бахри Оручија“, 7.3.1989, бр. 27089, 5;
- „Суморни дани највећег југословенског рудника олова, цинка и сребра“, 7. 3. 1989, бр. 27089, 7;
- „Велика штета због штрајка у Титовој Митровици“, 7. 3. 1989, бр. 27089, 13;
- „Дугачки спискови одговорних“, 8.3.1989, бр. 27090, 1;
- „Шта се протеклих месеци догађало у Трепчи и око ње“, 8. 3. 1989, бр. 27090, 9;
- „Одлуке Скупштине општине Титова Митровица“, 13. 3. 1989, бр. 27095, 1, 5;
- „Оцене и ставови о актуелној политичко-безбедносној ситуацији у САП Косово које је утврдило председништво ПК СК Косова“, 15. 3. 1989, бр. 27097, 1, 6, 7.

ЛИТЕРАТУРА

- Благојевић 1991: Милош Благојевић. „Српске сеобе са Косова од краја 60-тих година: друштвени чиниоци“. *Срби и Албанци у XX веку: Циклус предавања 7–10 мај 1990*. Ур. Андреј Митровић. Београд: САНУ.
- Vladisavljević 2003: Nebojša Vladisavljević, „Nacionalizam, teorija društvenih pokreta i pokreta Srbas Kosova, 1985–1988.“ *Reč: časopis za književnost i kulturu*, br. 70 (16) (2003), str. 83–107.
- Ђаковић 1984: Спасоје Ђаковић, *Сукоби на Косову*, Народна књига, Београд.
- Николић 2012: Коста Николић, „Не дамо Косово“ – уставне промене у Србији (II), *Историја 20. века*, 2012/3, 171–190.
- Николић, Цветковић 2014: Коста Николић, Срђан Цветковић, *Срби и Албанци на Косову и Мейхохији у 20. веку*, ИНИС, Београд.
- Павловић, Бонџић, Гаталовић, Пантелић, Антонић, Миликић: 2012 *Момчило Павловић, Драгомир Бонџић, Миомир Гаталовић, Ивана Пантелић, Горан Антонић, Радомир Миликић, Косово и Мейхохија век важних догађаја 1912–2012*, ИСИ, Београд.
- Ристановић 2014: Петар Ристановић, „Тамо је све почело“ – Косово као темељ постјугословенског дискурса“, *Башњина* св. 37, 155–172.
- Ристановић 2018: Петар Ристановић, *Српска интелектуална елија и косовско њињање 1974 – 1989*, докторска дисертација, рукопис.

- Симијановић 2011: Јован Симијановић, „Утицај миграција са Косова и Метохије на демографски развој Краљева у периоду након другог Другог светског рата“, *Башњина* св. 30, 117–133.
- Симијановић 2018: Јован Симијановић, „Неке карактеристике демографског развоја Краљева после Другог светског рата“, *Башњина* св. 44, 247–261.
- Симијановић, Гучанин 2018: Јован Симијановић, Дарко Гучанин, „Братимљење и сарадња Краљева и Титових Митровица“, *Хронологија Косова и Метохије у науци и уметности*: (међународни тематски зборник), Институт за српску културу, 2018, 507–526.

СР - Каталогизација у публикацији
Народна библиотека Србије, Београд

008(497.115)

БАШТИНА : гласник / главни и одговорни
уредник Драган Танчић. - 1991, св. 1- .

- Приштина–Лепосавић : Институт за српску
културу, 1991- (Пирот : Рi-Press). - 24 cm

ISSN 0353-9008 = Баштина (Приштина)

COBISS.SR-ID 3404300